В.А. Жуковський

СПЛЯЧА ЦАРІВНА

КАЗКА

Переклад з російської:
ВАЛЕНТИНА БИЧКА

Жив на світі цар Матвій,
Жив у злагоді міцній
Із царицею, та в них
Не було дітей на гріх.
От цариця по лужку,
По зеленім бережку
Йшла собі якось одна,
Гірко плакала вона.
Раптом бачить, лізе рак;
Він сказав цариці так:
"Як мені тебе шкода!
Не сумуй, це не біда!..
Кинь журбу свою важку,—
Скоро матимеш дочку".
"Ой, спасибі, добрий рак!
Добра вість і добрий знак..."
Та вже рак в струмок пірнув,
Слів цариці не почув.
Він, звичайно, був пророк,
Що сказав — збулося в строк.
Народилася дочка
У цариці, та така,
Що ні в казці розказать,
Ні пером описать.
Щоб відзначить день такий
Цар дає бенкет гучний;
І в палац на честь родин
Одинадцять кличе він

Чародійок молодих.
Всіх було ж дванадцять їх.
Та дванадцяту одну,
Сивокосу, злу, хмурну,
Не покликав цар однак...
Помилився як же так
Наш розумний цар Матвій?
Не сподобалось те їй...
Та була причина тут:
Мав наш цар дванадцять блюд,
Блюд коштовних, золотих,
Що гостей частують з них.
А тепер: немов на зло,
Одинадцять лиш було.
(Хтось дванадцяте украв.
Як, коли? Ніхто не знав.)
"Що ж робити? — цар сказав.—
Будь що буде!" Й не послав
На бенкет старої звать.
От зійшлись бенкетувать
Гості, сіли за столи,
Довго їли і пили,
А віддячивши як слід
За гостинність і привіт,
Стали доньку дарувать:
"В злоті будеш походжать,
І краса очей твоїх
Буде радувати всіх.
У добрі, не у журбі,
Жити будеш... і тобі
Дам я красеня в мужі,
Лиш живи та бережи
Дім і діточок своїх".
Так от десять молодих
Чарівниць мале дитя

Дарували на життя.
Та й пішли собі; гляди,—
Вже остання йде сюди.
Ще не мовила й слівця,
■"-—— —-
Як із дального кінця
Непокликана встає
І проказує своє:
"Я на святі не була,
Та дарунок принесла.
У своїх шістнадцять років
Стрінеш горе ненароком.
В цьому віці достеменно
Рученьку об веретено
Ти, мій світе, удряпнеш
І у цвіті літ помреш".
Пробурчавши так, стара
Відьма зникла із двора.
Та ж, яка лишилась там,
Проказала: "Я не дам
Всяким відьмиськам-бабам
Глум чинити над дитям!
Я зніму її прокльон;
Буде то не смерть, а сон.
Триста років пропливе,—
І царівна оживе.
Буде довго в світі жить,
Будуть внуки веселить
І царівну, і батьків
Аж до смертних їхніх днів".
Гостя, цей оддавши дар,
Зникла враз. У смутку цар —
Як-то доньку рятувать?..
І, щоб лихо одігнать,
Видає такий указ:

"Заборонено від нас
В нашім царстві на полях
Сіять льон, а у домах
Веретен щоб зник і дух;
З царства вислать всіх прядух".
Видав цар такий закон
(Скільки зразу заборон!)
І почав і їсти й спать,
Добре жити-поживать;
Дні ідуть, пливуть літа,
Царська донька вироста.
Розцвілась, як весноцвіт.
От їй вже п'ятнадцять літ...
Що-то в світі її жде?
От з царицею іде
Якось цар собі гулять;
Та дочку з собою взять
Не прийшлося їм; вона,
Сидячи весь час одна
У світлиці край вікна,
Стала хмура і сумна.
"Дай,— подумалося їй,—
Я палац огляну свій!"
Швидко встала і пішла!
А кімнат — нема числа!
Всім милується вона.
Ось кімната ще одна,
Незачинена; у ній
По драбині гвинтовій
На горище хід веде.
І сюди царівна йде.
Бабця там стара сидить,
Гребінь з вовною стирчить.
Бабця та пряде, й співа,
В пісні тій такі слова:

"Веретенечко, крутись,
Чисте прядиво, не рвись!
Скоро, скоро, в добрий час,
Ждана гостя буде в нас".
к '
і
Ждана гостя увійшла,
Пряха гості подала
Веретено, і умить
Стало дівчині боліть,
Бо вкололо руку їй,—
Світ потьмарився золотий,
Спить вона вже сном міцним,
п
Разом з нею й царський дім
Весь окутується сном.
І затихло все кругом.
У палац вернувшись свій,
Став на ґанок цар Матвій,
Похитнувся, позіхнув
І з царицею заснув.
Почет весь за ними спить,
Варта царська теж стоїть,
Вся при зброї, в тихім сні,
І на сплячому коні
Сам хорунжий на чолі.
А на рамах і на склі
Сонні мухи скрізь сидять,
Край воріт собаки сплять.
В стайнях коні вороні
Гриви звісили рясні.
Коні корму не їдять,
Коні сном глибоким сплять.
Спить і кухар при вогні,
І вогонь також у сні —

Не палає, не горить,
Сонним полум'ям стоїть;
Не гойдається над ним
Звитий клубом сонний дим;
Весь палац і все кругом
Обійняте мертвим сном;
І поріс навколо бір;
І, куди не кинеш зір,
Скрізь терник повиростав,
Всі дороги перетяв
Він у сонний царський дім;
І, не топтані ніким,
Заросли стежки туди.
А підійдеш — жди біди!
Там і птах не пролетить,
Близько й звір не пробіжить,
Навіть хмарку на той ліс
Ще ні разу не приніс
Вітерець з далеких нив.
Цілий вік отак проплив;
Вже й забувся цар Матвій,
Стерся в пам'яті людській,
Бо було це так давно...
Люди знали лиш одно,
Що у лісі дім стоїть,
Що царівна в домі спить,
Що їй спати триста літ,
Що туди заріс і слід.
Повідають лиш діди:
Намагалося туди
Безліч сміливих ходить,
Щоб царівну розбудить,
Навіть бились об заклад
І ходили, та назад
Не прийшов ніхто. З тих пір

У страшний ходити бір
Не наважувавсь ніяк
Ні старий, ані юнак.
Третій вік минав... І ось...
Дня весняного якось
На мисливство між долин
Із псарями царський син
Недалеко проїжджав
І від почету відстав.
Опинився враз один
Окрай бору царський син,—
Не пройти між диких віт.
Зустрічається з ним дід.
"Розкажи мені, старий,
Що оце за бір такий?" —
У дідуся він пита.
Головою дід хита,
Та одначе розповів,
Як чував він од дідів:
Що в чудеснім борі цім
З давніх років царський дім
Зачарований стоїть;
Що царівна в домі спить,
Що їй сон потьмарив світ
І триває триста літ;
Що у сні вона чека
День у день рятівника;
Що путі туди важкі;
Як відважні парубки
Намагалися пройти,
Та одначе до мети
Не доходили,— усяк
В лісі гинув, неборак.
Був хлопчина бойовий
Царський син. У казці тій

Вчув він правду і коня
Враз пришпорив, навмання
Кінь, як вітер, мчить у бір
Усьому наперекір,
І в одну хвилину — там.
Що ж явилося очам
Сина царського? Весь ліс
В огорожі, далі ріс
Не терник уже густий —
Чагарник розцвів рясний,
Скрізь троянд веселий цвіт;
Сам розсунув темінь віт
Бір сміливцеві навстріч.
Витязь вгледів тут увіч
Свіже все; ось перед ним
Над цвітінням молодим
Йдуть метелики в танок;
За струмком дзюрчить струмок
В'ються, плещуть, блискотять;
Птахи крильми лопотять
У зеленій гущині;
Хащі зовсім не страшні,
Ліс пахучий і дзвінкий.
їде витязь молодий
Довго між широковіть,
Перед ним палац стоїть.
Ось його доводить слід
До розчинених воріт.
Ось у двір в'їжджає він,
У дворі стрічає він
Тьму людей, і кожне спить:
Той як вкопаний сидить;
Нерухомо той іде;
Той, неначе річ веде,
Рот розкрив, але та річ

Цілих троє вже сторіч
У вустах його мовчить;
Той зібрався відпочить,
Та лягти іще не встиг,
Як в чарівнім сні застиг,
Не вмостившися як слід.
Нерухомий триста літ
Не стоїть він, не лежить
І, готовий впасти, спить.
Витязь ходить з краю в край,
Він здивований украй
Сонним царством отаким.
Ось і ґанок перед ним.
Він по східцях хоче йти
(Швидше, швидше до мети!).
Та на східцях цар лежить,
Із царицею він спить.
Перетята вгору путь.
Витязь дума: "Як же буть?
У палац пробратись як?"
І відважився юнак.
Він ступає спроквола
Через царственні тіла.
У палаці все вві сні,
Тихо скрізь, як у труні.
Ходить всюди царський син,
Раптом бачить двері він
Незачинені в покій;
По драбині гвинтовій
Він по східцях вгору йде.
Що ж таке там? Де він, де?
Вся душа його кипить,
Перед ним царівна спить.
Мов дитя, лежить вона,
Щоки квітнуть, як весна;

Вся палає уві сні,
Вії блискають рясні;
Сонне полум'я в очах;
Наче темінь по ночах.
Звиті кучері її
В коси, що, мов дві змії,
Круг чола лягли, тугі.
Груди білі, мов сніги.
На тонкий, тендітний стан
Ліг легенький сарафан.
Губи пломенем горять,
Руки — лебеді лежать
Край грудей її тремких;
В чобітках лежать легких
Ніжки — диво серед див.
Витязь серце розпалив
Всім побаченим в ту мить,
Мов укопаний стоїть.
Непорушно спить вона.
Сила сну у ній міцна.
Як ту силу подолать?
Щоб жадобу втамувать,
Утолить душі порив,
Він обличчя нахилив
До ланіт її палких
І горінням вуст жарких,
Ніжним диханням її
Весь облитий, він свої
Почуття не вгамував
І її поцілував.
Вмить прокинулась вона,
Вмить за нею вирина
Все зі сну у царстві тім:
Цар, цариця, царській дім.
Знову гомін, метушня.

Як було все; ніби й дня
Не минуло з тих часів,
Як тут сон все оповив.
От по східцях цар іде;
Нагулявшись, він веде
І царицю у покій,
Слідом — почет, наче рій;
Струнко вартові стоять;
Мухи зграями летять;
Підворітний гавка пес;
Доїдає свій овес
Кінь на стайні; куховар
Дме на вогнище — не ж ш,
І тріщить вогонь, гориті,
І струмочком дим біжить.
Все бувале тут. Один
Небувалий царський син.
Він веде царівну вниз,
До грудей її притис,
Обіймають їх батьки...
Ще додам я залюбки
Про весілля і бенкет:
Пив я там вино і мед;
Хоч по вусах все текло,—
В роті й краплі не було.